

Grundlagsutskottet

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagar om ändring av lagen om studiestöd och lagen om allmänt bostadsbidrag

Till kulturutskottet

INLEDNING

Remiss

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagar om ändring av lagen om studiestöd och lagen om allmänt bostadsbidrag (RP 160/2024 rd): Ärendet har remitterats till grundlagsutskottet för utlåtande till kulturutskottet.

Sakkunniga

Utskottet har hört

- konsultativ tjänsteman Virpi Hiltunen, undervisnings- och kulturministeriet
- professor Mikael Hidén
- professor Janne Salminen
- professor Kaarlo Tuori.

PROPOSITIONEN

I propositionen föreslås det att lagen om studiestöd och lagen om allmänt bostadsbidrag ändras.

De föreslagna lagarna avses träda i kraft den 1 augusti 2025.

I propositionen ingår ett avsnitt om propositionens förhållande till grundlagen och lagstiftningsordning. Regeringen anser det önskvärt att grundlagsutskottet lämnar utlåtande i ärendet.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

(1) I propositionen föreslås det att studerande som omfattas av studiestödsystemet och som är andra studerande än sådana som är vårdnadshavare till ett barn ska överföras från allmänt bostadsbidrag till studiestödets bostadstillägg, som tas i bruk den 1 augusti 2025. Syftet med propositionen är att på grund av behoven att anpassa statsfinanserna minska statens utgifter för de studeran-

Utlåtande GrUU 54/2024 rd

des boende. Den uppskattade nettobesparing som ändringen medför stiger till 57 miljoner euro före 2028.

(2) De föreslagna bestämmelserna är relevanta med avseende på framför allt 16 § 2 mom. och 19 § 4 mom. i grundlagen.

(3) Enligt 16 § 2 mom. i grundlagen ska det allmänna säkerställa lika möjligheter för var och en att oavsett medellöshet enligt sin förmåga och sina särskilda behov få även annan än grundläggande utbildning samt utveckla sig själv. Bestämmelsen påför det allmänna en generell skyldighet att bland annat se till att medellöshet inte är ett hinder för att få utbildning (RP 309/1993 rd, s. 68/I och GrUU 14/2003 rd, s. 2/I). Rätten att få annan än grundläggande utbildning trots medellöshet ska tryggas enligt vad som närmare bestäms genom lag. Regleringsförbehållet förutsätter att bestämmelser som tryggar denna rätt utfärdas på lagnivå, men överlåter åt lagstiftaren att bestämma bestämmelsens närmare innehåll (GrUB 10/1998 rd, s. 12/I, och GrUU 14/2003 rd, s. 2/I). Lagstiftningen om studiestödet tillgodoser för sin del uppdraget i grundlagens 16 § 2 mom. (GrUU 6/2015 rd, GrUU 26/2013 rd och GrUU 14/2003 rd).

(4) Grundlagsutskottet har ansett att statsborgen för studielån och dess storlek är av betydelse vid bedömningen av de studerandes ställning och försörjning. Utskottet har ansett att statsborgen bidrar till att tillgodose uppdraget för det allmänna enligt 16 § 2 mom. i grundlagen (se GrUU 58/2016 rd och GrUU 26/2013 rd).

(5) Stödet till boende är av betydelse för de grundläggande fri- och rättigheterna framför allt med avseende på 19 § 4 mom. i grundlagen (GrUU 50/2024 rd, GrUU 17/2014 rd, GrUU 10/2011 rd). Momentet föreskriver att det allmänna ska främja vars och ens rätt till bostad och möjligheter att själv ordna sitt boende. Systemet med bostadsbidrag är ett av sätten för det allmänna att fullgöra skyldigheten enligt grundlagen. Allmänt taget är bostadsbidraget av betydelse också med avseende på den grundläggande försörjningen enligt 19 § 2 mom. och oundgänglig försörjning och omsorg enligt 19 § 1 mom. i grundlagen (GrUU 14/2014 rd, GrUU 10/2011 rd). I det nu aktuella sammanhanget är regleringens förhållande till grundlagens 16 § 2 mom. av betydelse.

(6) I 19 § 4 mom. i grundlagen finns en hänvisning till att man själv ska ordna sitt boende. Enligt förarbetena till reformen av de grundläggande fri- och rättigheterna (RP 309/1993 rd, s. 76) kan ansvaret för de grundläggande sociala rättigheterna inte enbart bäras av det allmänna. Stadgandena om de grundläggande fri- och rättigheterna betonar som helhet snarare samhällsmedlemmarnas aktivitet för att förverkliga de grundläggande fri- och rättigheterna. Också boendet ska i huvudsak förverkligas på individens eget initiativ (GrUU 14/2023 rd, stycke 3).

(7) Enligt förarbetena till reformen av de grundläggande fri- och rättigheterna fäste man i fråga om formuleringen av förslagen till bestämmelser om ekonomiska och sociala grundläggande fri- och rättigheter i den dåvarande regeringsformen särskild uppmärksamhet vid de faktiska möjligheterna att förverkliga dessa rättigheter och försäkrade sig om att förslagen går att tillämpa också när de ekonomiska förhållandena förändras (RP 309/1993 rd, s. 20/I). Grundlagsutskottet har till exempel i anslutning till bestämmelsen om tryggnad av den grundläggande försörjningen ansett att det är helt i linje med den handlingsförpliktelse som åläggs lagstiftaren att den sociala tryggheten riktas och utvecklas enligt samhällets ekonomiska tillgångar (GrUB 25/1994 rd, s. 11/I).

Utlåtande GrUU 54/2024 rd

Grundlagsutskottet har dessutom ansett att det i den mån det är fråga om grundläggande utkomstförmåner som direkt finansieras av det allmänna är logiskt att förmånerna dimensioneras med hänsyn till den rådande situationen inom samhällsekonomin och den offentliga ekonomin (GrUU 15/2023 rd, stycke 7, GrUU 40/2018 rd, s. 3, GrUU 11/2015 rd, s. 3/I, GrUU 34/1996 rd, s. 3/I). Utskottet har gjort en motsvarande bedömning också vid bedömningen av de social- och hälsovårdstjänster som tryggas i 19 § 3 mom. i grundlagen (GrUU 43/2024 rd, stycke 7).

(8) I fråga om hur föräldrarnas inkomster ska beaktas i studiestödet har utskottet ansett att det inte ligger helt i linje med jämlikhetsbestämmelserna i grundlagens 6 § att föräldrarnas inkomster inte påverkar studiestödets belopp för högskolestuderande medan de kan påverka studiestödet för en 18- eller 19-åring som studerar vid någon annan läroanstalt än en högskola (GrUU 58/2016 rd, s. 4—5, GrUU 6/2015 rd, s. 3). Utskottet ansåg dock inte att det i dessa sammanhang uttryckligen är problematiskt att föräldrarnas inkomster över huvud taget beaktas. Den föreslagna 14 a § är inte problematisk till denna del med avseende på 6 § i grundlagen. Detta med hänsyn till vad som i förarbetena till reformen av de grundläggande fri- och rättigheterna konstateras om möjligheten till behovsprövning i 16 § 2 mom. och 19 § 4 mom. och att den föreslagna 14 a § om bostadstilläggets belopp när den studerande bor i en bostad som han eller hon hyr av sin förälder eller som ägs av föräldern i sak motsvarar den reglering som gällde före övergången till bostadsbidrag och vars syfte var att införa lika villkor för alla som bor i en bostad som föräldern äger eller hyr ut (RP 73/1999 rd, s. 4).

(9) Grundlagens 16 § 2 mom. garanterar inte i sig att studiepenningen hålls på uttryckligen den nuvarande nivån och förutsätter inte heller att studiepenningen höjs enligt förhöjningen i den allmänna kostnadsnivån (GrUU 58/2016 rd, GrUU 6/2015 rd). I fråga om bostadsbidraget har grundlagsutskottet ansett att också det allmännas skyldighet att främja vars och ens boende kan anses ställa vissa hinder i vägen för att försämra bidraget för att själv ordna sitt boende (GrUU 17/2014 rd, s. 2).

(10) Grundlagsutskottet har tidigare (GrUU 17/2014 rd) påpekat att det kan vara en stor förändring för ett hushåll med låga inkomster om bostadsbidraget sänks med till exempel 100 euro i månaden. Det kan hända att det blir svårt eller rentav omöjligt att bo kvar i bostaden. Enligt propositionen (s. 31) kan också den nu aktuella ändringen ha sådana konsekvenser.

(11) Grundlagsutskottet menar att den föreslagna lagstiftningen sammantaget ändå inte blir problematisk med avseende på 16 § 2 mom. och 19 § 4 mom. i grundlagen.

FÖRSLAG TILL BESLUT

Grundlagsutskottet anför

att lagförslagen kan behandlas i vanlig lagstiftningsordning.

Utlåtande GrUU 54/2024 rd

Helsingfors 22.11.2024

I den avgörande behandlingen deltog

ordförande Heikki Vestman saml
medlem Fatim Diarra gröna
medlem Petri Honkonen cent
medlem Hannu Hoskonen cent
medlem Atte Kaleva saml
medlem Teemu Keskisarja saf
medlem Johannes Koskinen sd
medlem Mats Löfström sv
medlem Karoliina Partanen saml
medlem Johannes Yrttiaho vänst
ersättare Maaret Castrén saml
ersättare Markku Eestilä saml.

Sekreterare var

utskottsråd Johannes Heikkonen.